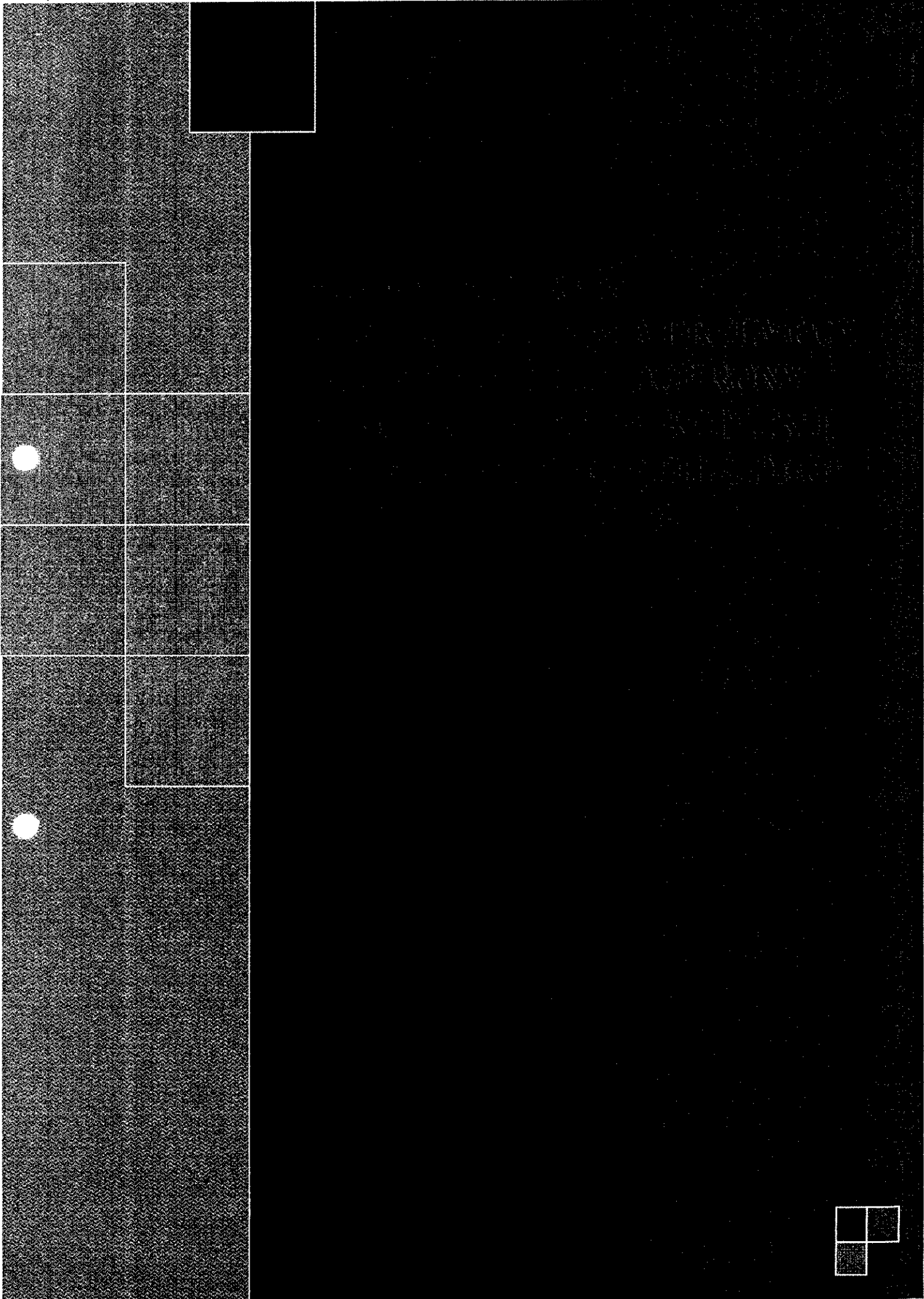

WSTĘP

Zjawisko przemocy w rodzinie od wielu lat w krajach Europy Zachodniej jest traktowane jako ważny problem społeczny. W czasie kilkunastu lat powstało wiele dokumentów organizacji międzynarodowych, które zalecają Krajom Członkowskim Unii Europejskiej podjęcie zmian prawa i praktyki w celu skuteczniejszego przeciwdziałania przemocy w rodzinie, udzielania pomocy ofiarom przemocy i skuteczniejszych oddziaływań na sprawców przemocy w rodzinie.

Próba podjęcia celowych, zamierzonych oraz jednolitych działań na rzecz zapobiegania przemocy w rodzinie w Polsce jest ustawa z dnia 29 lipca 2005r o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie /Dz.U.Nr 180,poz.1493 z późn.zm./.

Ustawa ta została uchwalona „w celu zwiększenia skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz inicjowania i wspierania działań polegających na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy w rodzinie”. Nadano zadaniom z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie ramy prawne, podnosząc tym samym rangę zadań realizowanych przez instytucje rządowe, samorządowe i organizacje pozarządowe.

Przemoc w rodzinie jest problemem trudnym do zdiagnozowania, to zdaniem specjalistów rozmiary i szkodliwość zjawisk związanych z przemocą w rodzinie wskazują, że jest to jeden ze szczególnie ważnych problemów społecznych w Polsce.

W przypadku dezorganizacji, rodzina nie jest w stanie realizować podstawowych zadań. Relacje wewnątrzrodzinne ulegają zaburzeniu, łamane są reguły, a zachowania poszczególnych członków rodziny się niezgodne z normami prawnymi i moralnymi oraz oczekiwaniami społecznymi.

Przemoc jest zjawiskiem występującym powszechnie w naszym społeczeństwie o dotyka rodzin o różnym statusie społecznym.

Przemoc doznawana w rodzinie rodzi konsekwencje niezmiernie głębokie i szkodliwe, dając o sobie znać w postaci zaburzeń emocjonalnych w bliższej lub dalszej perspektywie czasowej.

Przemoc w rodzinie – zwana także potocznie przemocą domową, to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie działań koniecznych do ochrony zdrowia i życia, naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych/ małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, osoba pozostająca we wspólnym pożyciu/, a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, narażające te osoby w szczególności na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą / art.2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy/.

Przemoc domowa ma różne formy, jednak każda z nich charakteryzuje się tym, że jest intencjonalna, podczas aktu przemocy zachwiana jest równowaga sił między sprawcą a ofiarą, narusza prawa i dobra osobiste ofiary, powoduje cierpienie i ból.

Mówiąc o przemocy w rodzinie musimy brać pod uwagę każdy z jej aspektów: psychologiczny, społeczny, moralny i prawny.

Pomoc ofiarom i sprawcom przemocy domowej jest skuteczna wtedy, gdy całościowo obejmuje problem.

Niezmiernie ważnym elementem przeciwdziałania przemocy domowej jest dostrzeżenie problemu, potraktowanie go jako groźnego źródła cierpienia, zagrożenia i dysfunkcji człowieka, rodziny, społeczeństwa. Nie ulega wątpliwości, że przemoc w rodzinie modeluje zachowania społeczne, przestępcze, jest czynnikiem kryminogennym.

Wymaga on podjęcia szerokiego, dobrze zorganizowanego i zaplanowanego na wiele lat programu przeciwdziałania. Jego realizacja powinna przyczynić się do poprawy stanu bezpieczeństwa życia codziennego.

I. PODSTAWA PRAWNA

1. Ustawa z dnia 26.10.1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi /Dz.U. z 2002r Nr 147, poz.1231 z późn.zm./.
2. Ustawa z dnia 29.07.2005r roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie/ Dz.U. z 2005r. Nr 180,poz.1493 z późn.zm./.
3. Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej /Dz.U.z 2009r Nr 175,poz.1362 z późn.zm./.
4. Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Jastrzębia-Zdroju na lata 2011-2015/Uchwała Rady Miasta Nr LXIII/777/2010 z dnia 28 października 2010r./.

II. SKALA ZJAWISKA PRZEMOCY W RODZINIE

Z danych Wydziału Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta wynika, że w mieście Jastrzębie-Zdrój zamieszkuje 90.638 osób na pobyt stały oraz 1.852 osoby na pobyt czasowy – dane na dzień 31.12.2010 r.

Liczba rodzin objętych pomocą

	Liczba rodzin	Liczba osób
2010	1 702	4 181
2009	1 580	4 029
2008	2 013	7 694

W/g danych OPS w Jastrzębiu-Zdroju

Przemoc domowa /dane Komendy Miejskiej Policji w Jastrzębiu-Zdroju/

	2008	2009	2010
Liczba interwencji domowych związanych z przemocą w rodzinie-ogółem	261	397	262
w tym:			
Sprawcy byli pod wpływem alkoholu:			
- kobiety	5	8	10
- mężczyźni	180	188	155
Ilość interwencji wszczętych z powodu:			
- znęcania fizycznego nad rodziną	brak danych	brak danych	brak danych
- znęcania psychicznego nad rodziną	brak danych	brak danych	brak danych
Liczba założonych „Niebieskich Kart”	261	397	262
Liczba sprawców przemocy –ogółem	233	282	214
- mężczyźni	228	268	201
- kobiety	5	13	13
- nieletni	0	1	0
Liczba ofiar przemocy – ogółem	413	458	322
- mężczyźni	26	28	20
- kobiety	228	282	213
- nieletni	159	148	89
- osoby starsze	brak danych	brak danych	brak danych

Działania prawne podejmowane w związku z przemocą w rodzinie:			
-l. postęp. przygot. zakończonych aktem oskarżenia	62	69	71
-l. postęp. przygot. umorzonych wobec braku znamion przestępstwa	82	75	83
-l. postęp. przygot. umorzonych z innego powodu/w tym wycofanie sprawy-zeznań przez ofiarę przemocy	3	30	12
Liczba informacji przesłanych do Innych instytucji, placówek - ogółem			
-Ośrodek Pomocy Społecznej	42	84	94
-Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	12	16	25
	29	47	61

Jak wynika z danych Komendy Miejskiej Policji interwencji i spraw i związanych z przemocą domową najczęściej występowało w 2009 roku.

Głównymi sprawcami przemocy są mężczyźni, choć zauważa się wzrost ten w 2009 i 2010 roku wśród kobiet. Sprawcy przemocy byli pod wpływem alkoholu.

Ofiarami przemocy głównie są kobiety, ale problem ten dotyka w ponad 6% mężczyzn.

Ofiarami przemocy są również nieletni, którzy w 2010r stanowili 32% ogółu ofiar.

W przypadku przemocy wobec osób starszych brak danych.

Działania podejmowane przez Policję zakończone aktem oskarżenia to 71 spraw, natomiast umorzenia postępowania z powodu braku znamion przestępstwa i wycofania spraw to liczba 94.

Policja informacje o przemocy w rodzinie kierowała przede wszystkim do Ośrodka Pomocy Społecznej i Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Społecznych.

Przemoc domowa/ dane Ośrodka Pomocy Społecznej w Jastrzębiu-Zdroju/

	2008	2009	2010
1.Liczba spraw z zastosowaniem procedury "Pomoc Społeczna-Niebieska Karta"	13	24	47
2.Zgłoszenie dot. Przemocy w rodzinie	20	27	50
a/ Komenda Miejska policji	12	16	30
b/ Pracownik socjalny	2	5	9
c/ Członkowie rodziny	3	5	11
d/ Inne np. pedagog, kurator	3	1	0
3.Sprawcy przemocy	18	28	44
a/ kobiety	0	0	0
b/ mężczyźni	18	28	44
4. Przedział wiekowy sprawców przemocy:			
a/ do 30 lat	1	5	16
b/ 31-55	14	19	20
c/ powyżej 56 lat	3	4	8
5. Ofiary przemocy ogółem:	21	33	48
a/ kobiety	18	28	42
b/ mężczyźni	0	0	0

c/ dzieci	1	3	4
d/ osoby starsze	2	2	2
w tym kobiety..... mężczyźni.....	2K	2K	2K
6. Rodzaj udzielonej pomocy:			
a/ psychologiczna	2	1	7
b/ terapeutyczna	0	0	2
c/ prawna	7	8	25
d/ socjalna	17	27	47
7. Typy pomocy:			
a/ poradnictwo	18	28	51
b/ pomoc materialna	8	12	21
c/ zapewnienie miejsca noclegowego	0	1	1
Liczba zgłoszeń do:			
a/ Policji	5	6	16
b/ Prokuratury	5	13	33

Występowanie problemu przemocy wśród świadczeniobiorców pomocy społecznej ujawniają także dane ze strony pracowników socjalnych.

Powyższe dane mówią o corocznym ok. 50% wzroście zastosowania procedury „Pomoc społeczna – Niebieska Karta”.

Na przestrzeni badanych trzech lat obserwuje się także wzrost zgłoszeń spraw dotyczących przemocy domowej zarówno ze strony Komendy Miejskiej Policji, pracowników socjalnych jak również członków rodziny. Największy wzrost odnotowano w stosunku do lat 2009 – 2010.

Corocznie wzrasta także liczba zgłoszeń ze strony tut. Ośrodka do Komendy Miejskiej Policji oraz Prokuratury w związku z realizacją ustawowego obowiązku informowania o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu.

Może to oznaczać, iż świadomość społeczna w tej kwestii systematycznie się zmienia w związku z szeroką kampanią dotyczącą problemu przemocy domowej, coraz częstszego uświadamiania sobie przez ofiarę przemocy i osoby będące świadkami zdarzenia, iż takie postępowanie jest niewłaściwe i wymaga interwencji.

Następuje także wzrost wiedzy i kompetencji służb zajmujących się zawodowo tą problematyką. Analizując przedział wiekowy sprawców przemocy domowej, największa ilość i coroczny wzrost występuje w przedziale 31 – 55 lat przy czym największy problemowo wzrost obserwuje się u sprawców w wieku 30 lat / lata 2009 – 2010/.

Z przedstawionych danych wynika, iż ofiarami przemocy były kobiety ok.87%, a w ok.13% przemoc domowa stosowana była wobec dzieci i osób starszych / kobiet/.

Najczęstszym rodzajem udzielanej pomocy na przestrzeni lat była pomoc socjalna i prawna, z widocznym corocznym wzrostem tego rodzaju wsparcia.

W roku 2010 obserwuje się znacznie większe zapotrzebowanie na pomoc prawną.

Dominującym typem świadczonej przez tut. Ośrodek pomocy było poradnictwo, którego liczba corocznie wzrastała.

Przemoc domowa / dane Prokuratury Rejonowej w Jastrzębiu-Zdroju/

Rok	2008	2009	2010
Ilość zarejestrowanych spraw	305	327	299
Ilość skierowanych aktów oskarżenia	75	78	73
Ilość decyzji o umorzeniu	99	115	106
Ilość postanowień o odmowie wszczęcia postępowania	130	117	126
Ilość tymczasowo aresztowanych podejrzanych	4	7	2
Ilość podejrzanych wobec których zastosowano dozór policji	6	19	15

Z danych Prokuratury Rejonowej wynika, iż na przestrzeni ostatnich trzech lat liczba spraw związanych ze zjawiskiem przemocy w rodzinie nie ma tendencji drastycznie wzrostowych. Może to wskazywać, iż nie wszystkie przypadki przemocy w rodzinie są zgłaszane do organów wymiaru sprawiedliwości.

Ilość umarzanych spraw wynosi ok.35% ogółu wnoszonych spraw.

Przemoc domowa / dane Komendy Głównej Policji/**Liczba ofiar przemocy domowej wg. procedury "Niebieskiej Karty"**

	2005	2006	2007	2008	2009
Liczba ofiar przemocy domowej ogółem	156.788	157.854	130.682	139.747	132.796
w tym: kobiety	91.374	91.032	76.162	81.985	79.811
w tym: mężczyźni	10.387	10.313	8.556	10.664	11.728
dzieci do lat 13	37.227	38.233	31.001	31.699	27.502
nieletni od 13 do 18 lat	17.800	18.276	14.963	15.399	13.755

Liczba sprawców przemocy domowej

	2005	2006	2007	2008	2009
Liczba sprawców przemocy domowej ogółem	97.142	96.775	81.743	86.568	81.472
w tym: kobiety	4.153	4.074	3.632	3.942	3.926
w tym: mężczyźni	92.776	92.526	77.937	82.425	77.326
nieletni	213	175	170	201	220

Liczba przeprowadzonych interwencji Policji

	2005	2006	2007	2008	2009
Interwencje domowe ogółem	608.751	620.662	718.819	658.651	573.834
w tym dotyczące przemocy w rodzinie	96.773	96.099	81.403	86.455	81.415

Liczba sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu

	2005	2006	2007	2008	2009
Liczba sprawców przemocy domowej będących pod wpływem alkoholu ogółem	74.633	74.772	63.303	61.991	54.201
- kobiety	2.255	2.126	2.073	1.949	1.769
- mężczyźni	72.315	72.588	61.085	59.987	53.379
- nieletni	63	58	145	55	53
W tym: przewieziono do Izb Wytrzeźwień	19.521	18.536	15.875	15.434	13.062
- kobiety	657	630	481	476	482
- mężczyźni	18.848	17.889	15.405	14.951	12.569
- nieletni	16	17	7	7	11
W tym: przewiezieni do policyjnych pomieszczeń dla zatrzymanych do wytrzeźwienia	21.162	23.624	20.769	22.502	22.806
- kobiety	423	465	452	527	584
- mężczyźni	20.726	23.148	20.299	21.958	22.202
- nieletni	13	11	18	17	20

Liczba skierowanych przez policjantów informacji o ujawnionych przypadkach przemocy do różnego rodzaju instytucji i organizacji

Miejsce kierowania informacji	2005	2006	2007	2008	2009
ośrodki pomocy społecznej	19.973	27.249	27.370	37.172	39.269
gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych	21.789	26.237	24.624	27.837	26.426
placówki służby zdrowia	724	743	737	885	913
placówki szkolno-wychowawcze	806	915	846	919	-
organizacje pozarządowe	2.227	3.341	4.311	5.800	7.637
inne	11.646	16.250	17.033	23.524	27.331
RAZEM	57.165	74.735	74.921	96.137	101.576

Liczba ofiar przemocy domowej

	2005	2006	2007	2008	2009
Liczba ofiar przemocy domowej ogółem	156.788	157.854	130.682	139.747	132.796
w tym: kobiety	91.374	91.032	76.162	81.985	79.811
w tym: mężczyźni	10.387	10.313	8.556	10.664	11.728
dzieci do lat 13	37.227	38.233	31.001	31.699	27.502
nieletni od 13 do 18 lat	17.800	18.276	14.963	15.399	13.755

Liczba sprawców przemocy domowej

	2005	2006	2007	2008	2009
Liczba sprawców przemocy domowej ogółem	97.142	96.775	81.743	86.568	81.472
w tym: kobiety	4.153	4.074	3.632	3.942	3.926
w tym: mężczyźni	92.776	92.526	77.937	82.425	77.326
nieletni	213	175	170	201	220

Liczba przeprowadzonych interwencji Policji

	2005	2006	2007	2008	2009
Interwencje domowe ogółem	608.751	620.662	718.819	658.651	573.834
w tym dotyczące przemocy w rodzinie	96.773	96.099	81.403	86.455	81.415

Przedstawione dane Komendy Miejskiej Policji, Prokuratury i Ośrodka Pomocy Społecznej korelują z danymi Komendy Głównej Policji.

Dane z trzech ostatnich lat obrazują problem przemocy domowej w przełożeniu na dane zgromadzone przez instytucje działające w mieście Jastrzębie-Zdrój.

III.WSTĘPNE ZAŁOŻENIA SYSTEMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE

1. Adresaci Programu

- Rodziny i osoby dotknięte bezpośrednio zjawiskiem przemocy
- Rodziny i osoby zagrożone zjawiskiem przemocy
- Sprawcy przemocy w rodzinie
- Przedstawiciele instytucji i służb zobowiązanych do udzielania pomocy w sytuacji przemocy
- Społeczność lokalna

2. Cel Programu

Tworzenie warunków do bardziej skutecznego przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz tworzenie jednolitego , profesjonalnego systemu interwencji i wsparcia dla osób zagrożonych przemocą.

3. Cele strategiczne Programu

- Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie
- Zwiększenie skuteczności ochrony ofiar przemocy w rodzinie i zwiększenie dostępności pomocy
- Zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych, korekcyjnych i edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie

4. Sposób finansowania Programu

Realizacja i finansowanie zadań będzie z budżetu Ośrodka Pomocy Społecznej, budżetu państwa oraz budżetu Pełnomocnika Prezydenta ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych zawartych w Gminnym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

5. Monitorowanie i ewaluacja Programu

Monitorowanie Programu odbywać się będzie poprzez bieżącą analizę problemów, dokonywaną na spotkaniach Zespołu Interdyscyplinarnego realizatorów Programu, a także przez sporządzanie raz w roku sprawozdania z realizacji zadań przez koordynatora do spraw przemocy domowej.

Na bieżąco w razie potrzeby Program będzie ulegał ewaluacji.

Efektywność Programu i jego ocena mierzona będzie poprzez prowadzenie statystyk, ich analizę ilościową i jakościową,

6. Przewidywane efekty realizacji Programu

- Zmiana postaw społeczeństwa wobec przemocy domowej.
- Systematyczne diagnozowanie zjawiska przemocy w rodzinie.
- Szybsza, skuteczniejsza i bardziej profesjonalna pomoc niesiona członkom rodzin uwikłanych w przemoc domową.
- Nabycie umiejętności asertywnych zachowań przez osoby i rodziny dotknięte bądź zagrożone zjawiskiem przemocy domowej.
- Podniesienie wiedzy i poszerzenie doświadczeń osób zawodowo zajmujących się tym zjawiskiem.
- Poprawa współpracy pomiędzy instytucjami i służbami w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Zmniejszenie liczby przypadków występowania przemocy w rodzinie.
- Budowanie lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy domowej.

Pomoc ze strony osób najbliższych jest trudnym doświadczeniem.

Nadal występują jednak bariery osób krzywdzonych z ujawnieniem problemu przemocy domowej, gdyż istnieją mechanizmy psychologiczne sprawiające, że ofiary racjonalizują sobie te traumatyczne przeżycia, usprawiedliwiają sprawców, obwiniają siebie.

Jednocześnie presja społeczeństwa może stanowić przeszkodę przed ujawnieniem przemocy domowej osobom obcym

Zatrzymanie przemocy jest warunkiem niezbędnym dla skutecznego udzielenia pomocy ofiarom przemocy. Bez tego wszelkie inne działania są mało skuteczne.

**Działania prowadzone w ramach PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA
PRZEMOCY W RODZINIE ORAZ OCHRONY OFIAR PRZEMOCY W
RODZINIE**

ZADANIE	SPOSÓB REALIZACJI	REALIZATOR	TERMIN REALIZACJI
1.Udzielanie pomocy ofiarom przemocy w rodzinie w formie schronienia	• Zapewnienie doraźnego miejsca pobytu dla ofiar przemocy w rodzinie, których zagrożone jest życie i zdrowie • Skierowanie ofiar przemocy w rodzinie do schroniska • Skierowanie ofiar przemocy w rodzinie do Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie • Wsparcie finansowe	Ośrodek Pomocy Społecznej / OPS/	Na bieżąco
2.Udzielanie pomocy prawnej ofiarom przemocy w rodzinie	• Funkcjonowanie bezpłatnego telefonu zaufania, w którym można uzyskać podstawowe informacje dot. praw ofiar przemocy w rodzinie/ Niebieska Linia/ • Funkcjonowanie telefonu zaufania w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej • Udzielanie bezpłatnych porad prawnych dla osób doświadczających przemocy	OPS, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy Domowej „Niebieska Linia”, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Punkty Porad Prawnych	Na bieżąco
3.Udzielanie pomocy psychologicznej ofiarom przemocy w rodzinie	• Udzielanie wsparcia i porad psychologicznych, pedagogicznych i terapeutycznych • Organizowanie terapii indywidualnej • Prowadzenie grupy wsparcia dla ofiar	OPS, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Placówki Oświatowe, NZOZ	Na bieżąco

	przemocy w rodzinie		
4. Podejmowanie działań zmierzających do przeciwdziałania przemocy w rodzinie	- Działania wynikające z zapisów obowiązujących ustaw w Policji, Sądzie, Prokuraturze, OPS - Obowiązki służby zdrowia	Policja, Sąd, Prokuratura, OPS, NZOZ, publiczna służba zdrowia	Na bieżąco
5. Diagnozowanie środowiska lokalnego celem określenia skali występowania zjawiska przemocy w rodzinie	- Utworzenie Zespołu Interdyscyplinarnego - Zbieranie danych o skali zjawiska, - opracowywanie analiz	OPS, Policja, Sąd, Prokuratura, Straż Miejska, pedagodzy szkolni, Pełnomocnik Prezydenta ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	Na bieżąco
6. Opracowanie procedur wspólnych działań zmierzających do przeciwdziałania przemocy w rodzinie	- Identyfikowanie ofiar i sprawców - Opracowanie planów pomocy dla rodzin z problemem przemocy w rodzinie - Wypracowanie wspólnych procedur działania	OPS, Policja, Sąd, Prokuratura, Straż Miejska, pedagodzy szkolni, Pełnomocnik Prezydenta ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	W trakcie trwania Programu
7. Opracowanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy w rodzinie	- Prowadzenie zajęć korekcyjno-edukacyjnych dla sprawców przemocy - Prowadzenie konsultacji dla sprawców przemoc	OPS, Sąd, Policja, Prokuratura	III-VI lub IX-XII Każdego roku
8. Zapewnienie pomieszczeń dla osób stosujących przemoc	Kierowanie sprawców przemocy w rodzinie mających nakaz opuszczenia mieszkania do lokalu socjalnego lub pomieszczenia tymczasowego	Wydział Gospodarki Mieszkaniowej Urzędu Miasta	Przez okres trwania Programu
9. Opracowanie programów mających na celu	Realizacja programów terapeutycznych przez instytucje, służby i	OPS, Sąd, Policja, Pełnomocnik Prezydenta ds. Roz. Problemów Alkoholowych	Na bieżąco

ochronę ofiar przemocy w rodzinie	organizacje mające na celu ochronę ofiar przemocy w rodzinie		
10.Podnoszenie świadomości społecznej w obszarze przemocy w rodzinie	• Publikacja artykułów i informacji w lokalnej prasie • Opracowanie informatora • Prowadzenie warsztatów w placówkach oświatowych • Przedstawienie problematyki przemocy w rodzinie na lekcjach wychowawczych	OPS, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, pedagodzy szkolni, Pełnomocnik Prezydenta ds.Roz.Problemów Alkoholowych	Przez okres trwania Programu
11.Systematyczne podnoszenie kwalifikacji osób zajmujących się problemem przemocy w rodzinie	• Organizowanie szkoleń • Udział w tematycznych seminariach, warsztatach, konferencjach • Zakup literatury fachowej • Prenumerata periodyków	OPS, Sąd, Por.Psychologiczno-Pedagogiczna	Przez okres trwania Programu